

ԱՐՈՒՍՅԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ

*ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի գիտակրթական
միջազգային կենտրոնի քաղաքագիտության ամբիոնի,
ԵՊՀ Եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի դասախոս,
փորձագետ, քաղաքական գիտությունների թեկնածու*

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԻՆԴԵՔՍԸ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՎՐԱՍՏԱՆԻ, ԱԴԻԲԵՋԱՆԻ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, ԲԵԼԱՌՈՒՍԻ, ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ, ՌԻԿՐԱԻՆԱՅԻ ԵՎ ՄՈԼԴՈՎԱՅԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱՅԻՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ (2012 Թ.)

Հոդվածում ներկայացվում է ժողովրդավարության մակարդակի չափման նոր մոդել (ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքս)՝ հիմնված ինդեքսների կառուցման մեթոդի վրա: Օգտագործելով մոդելը՝ հեղինակը հետազոտում և ներկայացնում է Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի, Ռուսաստանի, Բելառուսի, Ղազախստանի, Ուկրաինայի և Մոլդովայի, 2012 թ. ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը, կատարում համեմատական վերլուծություն:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ՝ ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքս, Քաղաքական գործոնների ինդեքս, Սոցիալական գործոնների ինդեքս, Տնտեսական գործոնների ինդեքս, Կրթական գործոնների ինդեքս, ժողովրդավարության չափման մոդել, փոփոխականներ, միջերկրային հետազոտություն/վերլուծություն, ներերկրային վերլուծություն, քաղաքացիական անհնազանդություններ, ցուցանիշներ:

Ժամանակակից համեմատական քաղաքագիտությունը առավել զարգացած հետազոտական գիտակարգերից է, որն ունի հարուստ մեթոդաբանական, մեթոդական գործիքավորում և մշակված տեսական հիմք: Համեմատական քաղաքագիտությունը ուսումնասիրում է քաղաքական իրականությունը՝ միավորելով վերլուծության էմպիրիկ և տե-

սական մակարդակները, քանակական և որակական մեթոդները: Ժողովրդավարացման «երրորդ ալիքը» նպաստեց առկա մեթոդների կատարելագործմանն ու նոր մոտեցումների և գործիքների մշակմանը: Մասնավորապես լայն տարածում ստացան ժողովրդավարության գնահատման ու չափման ինդեքսների կառուցման մեթոդները, որոնք այսօր բավական ակտուալ են ոչ միայն գիտական շրջանակներում, այլև դրանցից դուրս: Խոշոր միջազգային կազմակերպությունները, հետազոտական ինստիտուտներն ու վերլուծական կենտրոնները, մշակելով ժողովրդավարության ինդեքսներ, սանդղակավորում են պետություններն ըստ ռեժիմների և ժողովրդավարացման աստիճանի:

Առանձնակի հետաքրքրություն է ներկայացնում հետխորհրդային այնպիսի երկրների ժողովրդավարության չափումը, ինչպիսիք են Հայաստանը, Վրաստանը, Ադրբեջանը, Ռուսաստանը, Բելառուսը, Ղազախստանը, Ուկրաինան և Մոլդովան: Երկրների ընտրությունը պայմանավորված է այս պետությունների ինտեգրման տարաբնույթ գործընթացներով: 2009 թ. Արևելյան գործընկերության մեկնարկով Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի, Բելառուսի, Ուկրաինայի և Մոլդովայի համար ստեղծվեց ԵՄ-ի հետ առավել մոտենալու հնարավորություն: Այն ենթադրում էր քաղաքական ինտեգրման ավելի

բարձր աստիճան՝ ներառելով նաև ասոցացված պայմանագրերի կնքման նոր հնարավորություններ, ինչպես նաև եվրոպական միության տնտեսության մեջ ներգրավվելու հեռանկարային նպատակներ: Այս պետություններից միայն Մոլդովան, Վրաստանը և Ուկրաինան, 2014 թ. ստորագրելով ԵՄ Ասոցացման համաձայնագրի և՛ տնտեսական, և՛ քաղաքական մասը, հաստատեցին Եվրոպական ինտեգրման վեկտորի զարգացման հեռանկարը: Մինչդեռ Հայաստանը ցանկություն հայտնեց Ռուսաստանի, Ղազախստանի և Բելառուսի հետ մասնակից դառնալ ինտեգրման նոր նախագծի՝ Եվրոպական տնտեսական միության ստեղծմանը:

Ժողովրդավարության մակարդակի չափման մոդելը¹

Մասնագիտական գրականության մեջ ժողովրդավարության սահմանումներն ու տեսությունները բազմազան են: Բազմաբնույթ են նաև պայմաններն ու գործոնները, որոնք դիտարկվում են մասնագետների կողմից ժողովրդավարության չափման ժամանակ: Արդիականացման տեսության հիմնադիր Մեյնուր Լիփսեթը պնդում էր, որ տնտեսական աճն ու բարեկեցությունն են բերում ժողովրդավարության: Նա, մասնավորապես նշում էր «...ինդուստրիալացման, ուրբանացման, բարիքի ու կրթության գործոնները սերտորեն փոխկապակցված են միմյանց հետ, այնպես որ ձևավորում են մեկ միասնական գործոն: Եվ տնտեսական զարգացումը կազմող գործոնները պայմանավորում են ժողովրդավարության քաղաքական բա-

ղադրիչը»²: Տնտեսական զարգացման և բարեկեցության փոխկապակցվածությանը ժողովրդավարության հետ անդրադարձել են նաև Ռոբերտ Դալը³, Ռոբերտ Բարրոն⁴, Ջոզեֆ Միգլը⁵ և այլք:

Ժողովրդավարության երրորդ ալիքի մեկնարկի հետ հետազոտողները ուշադրությունը սևեռեցին ժողովրդավարության այլ կարևոր ասպեկտներին: Այսպես, Հանթինգտոնը, բացի տնտեսական և քաղաքական գործոններից, կարևորում էր նաև մշակութայինը՝ նշելով, որ միայն արևմտյան մշակույթները կարող են համապատասխան հիմք ստեղծել ժողովրդավարական ինստիտուտների զարգացման համար: Ավելին, ըստ նրա՝ մի շարք մշակույթներ, ինչպիսիք են, օրինակ, Կոնֆուցիականությունն ու Իսլամը անհամատեղելի են ժողովրդավարության հետ⁶:

Մի շարք մասնագետներ, ինչպիսիք են, օրինակ, Տատու Վանհանենը, ժողովրդավարությունը գնահատում են քաղաքական մասնակցության և մրցակցության գործոնների ներքո⁷:

Օ'Դոնելն⁸ ու Վորենը⁹ պնդում են, որ օրենքի գերակայությունն ու կոռուպ-

¹ Մոդելի մշակմանը նվիրված հետազոտությունը իրականացվել է ՀՌԿԿ-Հայաստան կրթաթոշակների ծրագրի շրջանակներում՝ Նյու Յորքի Կարնեգի կոորպորացիայի աջակցությամբ:

² Lipset, Seymour M.. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy." *American Political Science Review* 53(1), 1959, p. 80.

³ Այդ մասին տես Dahl, Robert A. *A Preface to Economic Democracy*. University of California Press. 1985, 184p:

⁴ Այդ մասին տես Barro, Robert J. "The Determinants of Democracy." *Journal of Political Economy*, 107, 1999, pp. 158-183:

⁵ Այդ մասին տես Siegle, Joseph T., Michael M. Weinstein, and Morton H. Halperin. "Why Democracies Excel." *Foreign Affairs* 83(5), 2004, pp. 57-71.

⁶ Stü Huntington, Samuel P. *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*. University of Oklahoma Press, 1991, 366 p:

⁷ Stü Vanhanen, Tatu.. "A New Dataset for Measuring Democracy, 1810-1998." *Journal of Peace Research*, 37:2, 2000, pp. 251-265; Vanhanen, Tatu. 1997. *Prospects of Democracy: A Study of 172 Countries*. London and New York, Routledge, 368 p:

⁸ Ավելի մանրամասն տես O'Donnell, G. "Why Rule of Law Matters." *Journal of Democracy* 15(1), 2004, pp. 5-19:

⁹ Ավելի մանրամասն տես Warren, M.E. "Political Corruption as Duplicitous Exclusion." *PS Political Science and Politics* 39, 2006, pp. 803-7:

ցիայի նկատմամբ վերահսկողությունը արդյունավետ և անարդյունավետ ժողովրդավարությունների հիմնական որոշիչներից են:

Ամփոփելով ժողովրդավարության հիմնական ուսումնասիրություններն ու հետազոտությունները՝ Ռոսթոուն առանձնացնում է երեք մոտեցում¹: Ըստ նրա՝ առաջին մոտեցման կողմնակիցները (Լիփսեթ², Քաթրայթ³) կայուն ժողովրդավարությունը կապում են տնտեսական և սոցիալական գործոնների հետ, ինչպես, օրինակ, ՀՆԱ-ն մեկ շնչի հաշվով, համատարած գրագիտության մակարդակը, գերակայող քաղաքային բնակչությունը և այլն: Երկրորդ մոտեցումը կենտրոնացնում է «քաղաքացիների համոզմունքների և հոգեբանական տրամադրությունների վրա»: Քաղաքական կուլտուրայի մասնագետներ Դ. Լեոներ⁴, Գ. Ալմոնդն ու Ս. Վերբան⁵, պնդում են, որ քաղաքացիական մշակույթը և ձգտումը մասնակցելու հանրային քաղաքականությանը ժողովրդավարության հաստատման անհրաժեշտ պայմաններն են: Եվ երրորդ մոտեցումը ժողովրդավարությունը պայմանավորում է սոցիալ-քաղաքական կառուցվածքի առանձնահատկություններով: Այսպես, օրինակ, Ռ. Դարենդորֆը⁶,

Ա. Լեյփհարթը⁷ ժողովրդավարության համար կարևորում են կոնֆլիկտն ու հաշտությունը: Ըստ Դալի⁸ ժողովրդավարական կայունությունը ենթադրում է ժողովրդավարական արժեքների և կանոնների նկատմամբ հավատարմություն ոչ այնքան ընտրագնացվածի շրջանում, որքան արհեստավարժ քաղաքական գործիչների կողմից:

Հիմնվելով հիմնական տեսական դրույթների ու գործող ինդեքսների մեթոդաբանությունների վրա՝ մոդելավորման ժամանակ հիմք ենք ընդունում այն դրույթը, որ ժողովրդավարության վրա, ընդհանուր առմամբ, տարբեր կշիռներով ազդում են հինգ խումբ գործոններ՝ քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական, կրթական, առողջապահական⁹:

Ժողովրդավարությունը պայմանավորող քաղաքական գործոններն են՝ 1. օրենքի գերակայությունը (Օր.); 2. քաղաքական կայունությունը / բռնության բացակայությունը (Կայուն); 3. քաղաքական իրավունքների և քաղաքացիական ազատությունների ինդեքսը (ՔԻ); 4. մամուլի ազատությունը (ՄԱ); 5. կոռուպցիայի ընկալման ինդեքսը (ԿԸԻ); 6. քաղաքական համակարգը (ՔՀ); 7. խորհրդարանական մեծամասնությունը (ԽՄ); 8. սոցիալական անհանգստությունները և քաղաքական ճնշումները (ՍԱ); 9. գենդերային հավասարությունը (Գենդ.); 10. կրոնը (Կ); 11. հակամարտության առկայությունը (ՀԱ):

Ժողովրդավարության վրա ազդող

¹ Sñu Rustow, Dankwart A. "Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model." *Comparative Politics* 2(3), 1970, pp. 337-338:

² Այդ մասին տես Lipset, Semour M. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy." *American Political Science Review* 53(1), 1959, pp. 69-105:

³ Այդ մասին տես Cutright, P. "National Political Development: Measurement and Analysis." *American Sociological Review* 28, 1963, pp. 253-264:

⁴ Sñu Lerner, Daniel, Lucille W. Pevsner. *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*. Glencoe, 1958, 466 p:

⁵ Sñu Almond, Gabriel A., Verba, Sidney. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton, 1963, 379 p:

⁶ Sñu Dahrendorf, Ralf. *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford: Stanford University Press, 1959, 336 p.:

⁷ Sñu Lijphart, Arend. *The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*. Berkeley: University of California Press, 1968, 218 p.:

⁸ Sñu Dahl, Robert. *Who Governs?: Democracy and Power in an American City*. New Haven: Yale University, 1961, 355 p.:

⁹ Մոդելում ընդգրկված փոփոխականների ընտրությունն իրականացվել է փոփոխականների կոդեյացիոն մատրիցի կառուցման և դրանց արտաքսման մեթոդի հիման վրա: Նախնական փուլում ընդգրկվել է ավելի քան 50 փոփոխական, այնուհետև մոդելից դուրս են բերվել այն փոփոխականները, որոնք միմյանց հետ ունեն կոռելյացիոն ուժեղ կապ ($R \geq 10.71$):

տնտեսական գործոններն են՝ 12. ՀԱԱ մեկ շնչի հաշվով (ՀԱԱ); 13. առևտրաշրջանառության ծավալը (Ա); 14. բյուջետային դեֆիցիտը (ԲԴ); 15. վարկերի ծավալը տնտեսությանը (ՎՏ); 16. օտարերկրյա ուղղակի ներդրումները (ՕՈՒՆ); 17. գնաձև (Գ); 18. տնտեսական ազատության ինդեքսը (ՏԱԻ):

Ժողովրդավարության վրա ազդող սոցիալական գործոններն արտահայտվում են հետևյալ փոփոխականներով՝ 19. իրական աշխատավարձը (ԻԱ); 20. գործազրկության մակարդակը (Գործ); 21. Զինի ինդեքսը (ԶԻ):

Կրթական գործոններն են՝ 22. մարդկային զարգացման համաթվի կրթության բաղադրիչը (ՄԶՀ-կրթ.): 23. պետության ծախսերը կրթության ոլորտում (ԿԾ):

Առողջապահական գործոններն են՝ 24. կյանքի սպասվող միջին տևողությունը (ԿՏ); 25. ծախսերը առողջապահության ոլորտում (ԱԾ)¹:

Մոդելում ընդգրկված մի շարք փոփոխականների հաշվարկման մեթոդաբանությունը հետևյալն է.

- «Քաղաքական համակարգ» փոփոխականը (Ֆիլիպ Քիֆերի կողմովորման համակարգ²) բաժանվում է հետևյալ կատեգորիաների՝ խորհրդարանական (2 միավոր), խորհրդարանի/ժողովի կողմից ընտրված գործադիր իշխանության գլուխ (1 միավոր), նախագահական (0 միավոր): Քաղաքական համակարգերը, երբ պետության ղեկավարը ոչ ընտրովի մարմին է կամ ընտր-

վում է ուղղակի քաղաքացիների կամ ընտրիչների կողմից, սակայն վարչապետի պաշտոնը բացակայում է, ստանում են 0 միավոր: Ընտրովի նախագահի և վարչապետի պայմաններում համակարգը համարվում է նախագահական, եթե նախագահը՝ 1. ունի վետոյի իրավունք, որը կարող է չեղյալ համարվել միայն խորհրդարանի որակյալ մեծամասնության կողմից, կամ 2. նշանակում է վարչապետին և/կամ կառավարության անդամներին և 3. կարող է ազատ արձակել խորհրդարանը՝ նշանակելով նոր ընտրություններ: Քաղաքական համակարգերը, որոնցում գործադիրն ընտրվում է խորհրդարանի կողմից, խորհրդարանական են (2 միավոր), բացառությամբ, երբ այդ խորհրդարանը/ժողովը չի կարող հեշտությամբ հետ կանչել գործադիրին, ինչի համար պահանջվում է ձայների 2/3-ը կամ խորհրդարանի ինքնալուծարում: Այդ դեպքերում համակարգը ստանում է 1 միավոր:

- «Սոցիալական անհանգստություններ ու քաղաքական ճնշումներ» փոփոխականը ներառում է սահմանված ժամանակահատվածում ցույցերի, գործադուլների, սոցիալական անկարգությունների քանակը և մասնավորապես ճնշումները դրանց նկատմամբ: Հաշվի առնելով նման վիճակագրության բացակայությունը, հիմնվելով տարբեր տեղեկատվական աղբյուրների ուսումնասիրությունների և վերլուծության վրա՝ դրանց գնահատականը տրվել է 0-5 սանդղակի շրջանակներում:
- «Խորհրդարանական մեծամասնություն» փոփոխականը հաշվարկվել է հետևյալ կերպ. 0 միավոր, եթե գործադիր իշխանության ղեկավարի կուսակցությունը ունի բացարձակ մեծամասնություն օրենսդիր իշխանության մարմնում կամ մար-

¹ Հաշվարկների համար հիմք են հանդիսացել հետևյալ աղբյուրները՝ 1,2-www.govindicators.org; 3,4-<http://www.freedomhouse.org>; 5-<http://www.transparency.org>; 6,7,8,10,11-գնահատված է հետազոտողի կողմից; 9-<http://www.weforum.org/issues/global-gender-gap>; 12-17,20,21,23-25-<http://data.worldbank.org/indicator>; 18-<http://www.heritage.org/index/>; 19-<http://w3.unece.org/>; 22-<http://hdr.undp.org>;

² Տե՛ս Philip Keefer. Database of Political Institutions: Changes and Variable Definitions. The World Bank, December 2012, pp. 3-4

միններից մեկում; 1 միավոր, եթե մանդատների բաշխումը համեմատաբար հավասար է; 2 միավոր, եթե բացարձակ մեծամասնությունը պատկանում է ընդդիմությանը:

- «Կրոն» փոփոխականի սահմանումը հիմնված է այն հետազոտությունների վրա, որոնք հաստատում են քրիստոնեության և ժողովրդավարության սերտ փոխկապվածությունը և ոչ քրիստոնյա մշակույթների քիչ համատեղելիությունը ժողովրդավարության հետ: «Կրոն» փոփոխականում առանձնանում են երկու կատեգորիա. «քրիստոնյա» (1 միավոր) և «ոչ քրիստոնյա» պետություններ (0 միավոր):
- Հակամարտության առկայության ազդեցությունը ժողովրդավարության վրա գնահատվել է հետևյալ կերպ՝ հակամարտության բացակայություն (2), պասիվ հակամարտության առկայություն. պետությունը գտնվում է կոնֆլիկտային իրավիճակում այլ պետության/պետությունների հետ, որը, սակայն, չի ուղեկցվում ակտիվ ռազմական գործողություններով (1), ակտիվ հակամարտության առկայություն. պետությունը գտնվում է կոնֆլիկտային իրավիճակում այլ պետության/պետությունների հետ, որն ուղեկցվում է ակտիվ ռազմական գործողություններով (0): Տվյալների նորմալացման ժամանակ որպես առավելագույն արժեք (max) ընդունվում է 2-ը, իսկ նվազագույն (min)՝ 0-ն:

Բոլոր փոփոխականները նորմալացվում են հետևյալ բանաձևով՝

$$X' = \frac{x_i - \min\{x_i\}}{\max\{x_i\} - \min\{x_i\}} \cdot 1$$

¹ Բանաձևում բացասական ազդեցությամբ փոփոխականների (օրինակ՝ գնաճ) միմյանց և մաքսիմալ արժեքները տեղափոխվել են: Արդյունքում դրանց ցածր արժեքների դեպքում ստանում ենք նորմալացված ավելի բարձր արժեքներ և հակառակը:

որտեղ՝

x_i –ն i -րդ բնութագրիչ ցուցանիշի մեծությունն է,

$\min\{x_i\}$ – ն i -րդ բնութագրիչ ցուցանիշի նվազագույն արժեքն է,

$\max\{x_i\}$ – ն i -րդ բնութագրիչ ցուցանիշի առավելագույն արժեքն է:

Միջերկրային վերլուծությունների ժամանակ որոշ փոփոխականների համար որպես առավելագույն և նվազագույն արժեքներ ընդունվել են աշխարհի երկրների վերջին հինգ տարվա երեք նվազագույն և երեք առավելագույն տվյալների միջինացված ցուցանիշները, մեկ երկրի ուսումնասիրությունների դեպքում՝ նրա տարբեր ժամանակահատվածների համապատասխան արժեքները:

Յուրաքանչյուր խմբի, այսինքն՝ քաղաքական (R_{qth}), տնտեսական (S_{qth}), սոցիալական (U_{qth}), կրթական (Y_{qth}), առողջապահական (M_{qth}) գործոնների ինդեքսների հաշվարկն իրականացվում է ժողովրդավարության վրա ազդող գործոնների նորմալացված արժեքների պարզ և կշռված միջինների հաշվարկով՝

$$R_{qth} = (2 * (R_{th} + Y_{th} + O_{th} + U_{th} + Y_{qth} + R_{th} + Y_{th} + U_{th} + Y_{qth}) + Z_{th} + Y_{th} + U_{th} + Y_{qth}) / 20$$

$$S_{qth} = (Z_{th} + Y_{th} + U_{th} + Y_{qth} + O_{th} + Y_{th} + S_{th} + Y_{th} + R_{th}) / 7$$

$$U_{qth} = (R_{th} + Y_{th} + Y_{qth}) / 3$$

$$Y_{qth} = (U_{th} - Y_{th} + Y_{th}) / 2$$

$$M_{qth} = (Y_{th} + Y_{th}) / 2$$

Հաշվի առնելով վերոհիշյալ հինգ խումբ փոփոխականների ազդեցությունը ժողովրդավարության վրա՝ առաջարկում ենք ձևակերպել այդ գործոն-

² «Հակամարտության առկայությունը» և «կրոն» փոփոխականների կշիռներն իջեցված են, քանի որ դրանք, ըստ էության, պետության ներքին զարգացումների արդյունք չեն: Բացի այդ՝ «կրոն» փոփոխականի ազդեցությունը մասամբ գնահատվում է նաև այլ փոփոխականների միջոցով (օրինակ՝ գենդերային հավասարություն), իսկ մի շարք հակամարտություններ կարող են պայմանավորված լինել, օրինակ, ինքնորոշման իրավունքի պայքարով, որն, ունենալով բացասական ազդեցություն պետության զարգացման վրա, այնուամենայնիվ, չի հակադրվում ժողովրդավարությանը:

ների աստիճանակարգությունը: Ըստ որի՝ Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը (այսուհետև՝ ԺՄԻ) կիսավարկվի Φ_{qh} , S_{qh} , U_{qh} , Y_{qh} և L_{qh} կշռված միջին թվաբանականի հիման վրա՝¹

$$\text{ԺՄԻ} = (41,5 * \Phi_{qh} + 32,5 * (U_{qh} + Y_{qh} + L_{qh}) / 3 + 26 * S_{qh}) / 100$$

Այսպես՝ ներկայացված Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսի բանաձևի համաձայն՝ Ժողովրդավարության վրա առավելագույն ազդեցությունն ունեն քաղաքական, այնուհետև՝ սոցիալական՝ ներառելով նաև կրթական ու առողջապահական բաղադրիչները և տնտեսական գործոնները:

Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի, Ռուսաստանի, Բելառուսի, Ղազախստանի, Ուկրաինայի և Մոլդովայի Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը (2012)

Ժողովրդավարության մակարդակի միջերկրային ինդեքսն արտահայտվում է 0-ից +100-ը միջակայքում ընկած համապատասխան միավորներով, որտեղ պետությունները որակվում են հետևյալ կերպ.

[0] – [32] – ոչ Ժողովրդավարական;
[33] – [66] – մասնակի Ժողովրդավարական;
[67] – [100] – Ժողովրդավարական:

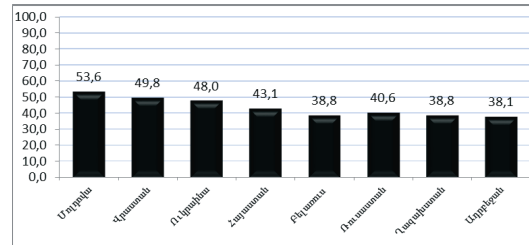
Միջերկրային հետազոտության արդյունքում ստացված տվյալների համաձայն (տե՛ս գծապատկեր 1)՝ բոլոր դիտարկվող պետությունները մասնակի Ժողովրդավարական են: Ժողովրդավարության մակարդակի ամենաբարձր ինդեքսն ունի Մոլդովան (53,6), որին որոշ չափով գիջում է Վրաստանը (49,8), այնուհետև՝ Ուկրաինան (48,0): Հայաստանը՝ 43,1:

¹ Կշիռները սահմանվել են տրամաչափարկման միջոցով, մասնավորապես չափանմուշ մի շարք երկրների (Նորվեգիա, Շվեդիա, Դանիա, Իսլանդիա) Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսի հաշվարկման և դրանցում ենթաինդեքսների գործակիցների որոշման հիման վրա, ինչպես նաև ելնելով Ժողովրդավարության տեսական դրույթների և առկա մոդելների համապատասխան ուսումնասիրություններից:

նր ստացել է 43,1 միավոր: Ամենացածր արդյունքը գրանցել է Ադրբեջանը (38,1), որի ցուցանիշը՝ Ղազախստանի և Բելառուսի արձանագրած արդյունքների հետ, բավական մոտ է գտնվում «ոչ Ժողովրդավարական» կատեգորիա սահմանակից:

Գծապատկեր 1

Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը (2012 թ.)²:

Ժամանակակից քաղաքագիտության շրջանակներում գործող Ժողովրդավարության չափման ինդեքսների մի մասն անդրադառնում է Ժողովրդավարության ֆորմալ կամ ինստիտուցիոնալ կողմին (Քաթարայթի քաղաքական զարգացման ինդեքսը), մյուսները (Ք. Բոլեն, Ռ. Դալ, Տ. Վանհանեն) ընդգծում են Ժողովրդավարության ընթացակարգային տեսանկյունները: Ավելին, մի շարք ինդեքսներ չափում են հոչակված իրավունքների իրականացման մակարդակը (Քաղաքական իրավունքների և քաղաքացիական ազատությունների ինդեքսներ): Այս առումով Ժողովրդավարության մակարդակի ինդեքսը ներառում է նշված երեք ասպեկտները և ըստ էության՝ առավել ընդգրկում է, քան նշված ինդեքսները, քանի որ այն կազմված է՝

- պաշտոնական վիճակագրությունից,
- մշակված նոր փոփոխականներից,
- գործող միջազգային հեղինակավոր կազմակերպությունների ցուցանիշներից:

² Աղբյուրը՝ հեղինակի կողմից կատարված հաշվարկներ:

Ժողովրդավարության մակարդակի չափման ինդեքսի միջերկրային վերլուծության արդյունքում եկել ենք հետևյալ եզրահանգումների.

- Ժողովրդավական իրական բարեփոխումների և առաջընթացի տեսակետից առաջատար են եվրոպական ինտեգրման ուղղությամբ շարժվող պետությունները, որոնց ցուցանիշները բավական բարձր են համեմատած մյուս խմբի պետությունների հետ: Վերջիններիս շարքում առաջատարը Հայաստանն է: Մինչդեռ Տնտեսական գործոնների ինդեքսի/ենթաինդեքսի վերլուծությունը մատնանշում է, որ տնտեսական զարգացվածության առումով բոլոր պետությունները գտնվում

են գրեթե միևնույն մակարդակում:
– Հատկանշական է մոդելում ընդգրկված փոփոխականներից տնտեսական ազատության ինդեքսի համեմատական վերլուծությունը: Հայաստանն ու Վրաստանը արձանագրել են բարձր ցուցանիշներ, որոնց միջինը գրեթե նույնն է ինչ ԵՄ-ի ցուցանիշը (71), այն դեպքում, երբ Ռուսաստանի, Բելառուսի և Ղազախստանի միջինացված ցուցանիշը հավասար է 55-ի: Սա նշանակում է, որ Հայաստանի և Վրաստանի տնտեսություններն ավելի ազատականացված են և այս առումով ավելի մոտ են ԵՄ տնտեսական կառուցվածքին:

Հոդվածի ներկայացման տարեթիվը՝ 11.07.2014

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Almond, Gabriel A., Verba, Sidney. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton, 1963, 379p.
2. Barro, Robert J. "The Determinants of Democracy." Journal of Political Economy, 107, 1999, pp. 158–183.
3. Cutright, P. "National Political Development: Measurement and Analysis." American Sociological Review 28, 1963, pp. 253–264.
4. Dahl, Robert A. A Preface to Economic Democracy. University of California Press. 1985, 184p.
5. Dahl, Robert. Who Governs?: Democracy and Power in an American City. New Haven: Yale University, 1961, 355p.
6. Dahrendorf, Ralf. Class and Class Conflict in Industrial Society. Stanford: Stanford University Press, 1959, 336p.
7. Huntington, Samuel P. The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century. University of Oklahoma Press, 1991, 366p.
8. Lerner, Daniel, Lucille W. Pevsner. The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East. Glencoe, 1958, 466p.
9. Lijphart, Arend. The Politics of Accommodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands. Berkeley: University of California Press, 1968, 218p.
10. Lipset, Seymour M. "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy." American Political Science Review 53(1), 1959, 69–105.
11. O'Donnell, G. "Why Rule of Law Matters." Journal of Democracy 15(1), 2004, pp.5–19.
12. Philip Keefer. Database of Political Institutions: Changes and Variable Definitions. The World Bank, December 2012, 28p.
13. Rustow, Dankwart A. "Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model." Comparative Politics 2(3), 1970, pp. 337–363.
14. Siegle, Joseph T., Michael M. Weinstein, and Morton H. Halperin. "Why Democracies Excel." Foreign Affairs 83(5), 2004, pp. 57–71.
15. Vanhanen, Tatu.. "A New Dataset for Measuring Democracy, 1810–1998." Journal of Peace Research, 37:2, 2000, pp. 251–265;
16. Vanhanen, Tatu. 1997. Prospects of Democracy: A Study of 172 Countries. London and New York, Routledge, 368p.
17. Warren, M.E. "Political Corruption as Duplicitous Exclusion." PS Political Science and Politics 39, 2006, pp. 803–7.

ИНДЕКС УРОВНЯ ДЕМОКРАТИИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ МЕЖСТРАНОВЫЙ АНАЛИЗ
АРМЕНИИ, ГРУЗИИ, АЗЕРБАЙДЖАНА, РОССИИ, БЕЛАРУСИ, КАЗАХСТАНА,
УКРАИНЫ И МОЛДОВЫ (2012 г.)

АРУСЯК АЛЕКСАНЫ

*Преподаватель кафедры политологии Международного научного образовательного центра
Национальной академии наук РА и Центра европейских исследований ЕГУ,
кандидат политических наук*

В статье автор представляет модель оценки уровня демократии (Индекс уровня демократии), основанную на методе построения индексов. Используя модель, автор так же исследует Индекс уровня демократии Армении, Грузии, Азербайджана, России, Беларуси, Казахстана, Украины и Молдовы 2012 года и дает сравнительный анализ.

THE INDEX OF DEMOCRACY LEVEL: COMPARATIVE CROSS-COUNTRY ANALYSIS
OF ARMENIA, GEORGIA, AZERBAIJAN, RUSSIA, BELARUS, KAZAKHSTAN,
UKRAINE AND MOLDOVA (2012)

ARUSYAK ALEKSANYAN

*International Scientific-Educational Center of the National Academy of Sciences of the
Republic of Armenia, Center for European Studies of YSU,
Lecturer and Expert, Candidate of Political Science*

In the article, the model for determining the level of democracy (Index of Democracy Level) is presented based on the method of index construction. Using the model, the author also examines and presents the Index of Democracy Level of Armenia, Georgia, Azerbaijan, Russia, Belarus, Kazakhstan, Ukraine and Moldova in 2012 and makes comparative analysis.